

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39)

Diarienummer: Ju2024/01476

Inledning

UNICEF Sverige utgår i detta remissvar utifrån lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och lägger därvid ett särskilt fokus på de rekommendationer som Sverige fått från FN:s barnrättskommitté. Enligt artikel 1 barnkonventionen räknas varje människa under 18 år som barn. Unga lagöverträdare som uppnått straffbarhetsålder, men inte myndighetsålder faller inom konventionens tillämpningsområde. Därmed kommer besvarandet av detta remissvar ske övergripande, men med fokus de förslag som rör barn i åldersgruppen 15–17 år och som är särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

FN:s barnrättskommitté uttrycker i sina senaste rekommendationer till Sverige en djup oro över den utveckling som sker på området för barn som begår brott i Sverige. Särskilt kring de steg som för närvarande tas för att sänka straffmyndighetsåldern. Men även kring avsaknaden av särskilda domstolar eller lämpligt utbildade domare för barn, isoleringen av intagna barn och lagändringarna kring strängare straff¹. Detta är en oro som UNICEF Sverige delar. Vi avstyrker alla former av skärpning av straffmätning för barn, såväl direkta som indirekta utan anser att åtgärder för barn som begår brott ska fokusera på rehabilitering samt reparativ rättvisa, inte bestraffning.

Skärpta straff för barn i åldersgruppen 15–17 år

Förslag: Uppdraget har delvis syftat till att föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år och som begränsar tröskeleffekter i straffmätningen vid övergången mellan olika åldrar.

Utredningen föreslår att det i 29 kap. 7 § brottsbalken ska föreskrivas att den tilltalades ungdom vid straffmätningen ska beaktas i *skälig omfattning*. Utgångspunkten för bedömningen ska i fortsättningen vara att ungdomsreduktionen i de flesta fall ska göras utifrån en schematisk modell, men med utgångspunkt i att ungdomsreduktionen generellt ska vara mindre än i dag och anpassad till att reduktionen ska fördelas på tre år, i stället för på sex år som hittills varit fallet.

¹ CRC/C/SWE/CO/6–7, punkt 45.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i 7.3.2. Att som utgångspunkt för straffmätningen av unga lagöverträdare göra en nyanserad bedömning av den tilltalades ungdom från fall till fall låter i teorin god. Däremot innebär utredningens föreslagna ändring kring den schematiska modell som används vid bedömningen av ungdomsreduktionen en tydlig repressionshöjning. En sådan utveckling är inte förenlig med barns rättigheter enligt barnkonventionen, som är svensk lag sedan 1 januari 2020.

Den minskade ungdomsreduktionen, i förening med bl.a. de straffskärpningar som kan förväntas äga rum, medför att frihetsberövande påföljder kan komma att dömas ut i betydligt fler fall för barn som begår brott. Skärpta straff som leder till att barn frihetsberövas under längre tid är inte förenligt med grundprincipen om barnets bästa i artikel 3 i barnkonventionen, vilket konsekvent ska tillämpas i lagstiftningsarbetet. Att vidta lagstiftningsåtgärder i syfte att öka straffmätningens värdena för barn som begår brott är vidare inte förenligt med artikel 40 i barnkonventionen som reglerar att unga lagöverträdare ska behandlas på ett sätt som *tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället*. Åtgärder för barn som begår brott ska fokusera på rehabilitering samt reparativ rättvisa, inte bestraffning. Dessutom, som även framgår i utredningen, är det inte klarlagt att strängare straff leder till minskad ungdomsbrottslighet. Att minska tröskeeffekter är i sig inte heller tillräckligt för att motivera en sådan försämring av barns rättigheter som förslaget innebär.

Ny påföljd om utvidgad ungdomsövervakning

Förslag: Utredningen föreslår införandet av en ny påföljd, så kallad utvidgad ungdomsövervakning. Utvidgad ungdomsövervakning har gemensamma inslag med ungdomsövervakning men är betydligt mer ingripande då den är ämnad att tillämpas dels vid allvarligare brottslighet, dels vid återfall i allvarlig brottslighet. Utvidgad ungdomsövervakning ska innehålla fler kontrollåtgärder och övervakning under en längre tid än ungdomsövervakning samt inneha nya, skärpande inslag.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i 11.2 om utvidgad ungdomsövervakning. De föreslagna ändringarna i utredningen kommer enligt UNICEF Sverige generellt sätt att leda till mer ingripande påföljder för barn i åldersgruppen 15–17 år. I och med den ändrade ungdomsreduktionen kommer ungdomsövervakning per automatik väljas som påföljd i fler fall. Detta beror även på att möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller dagsböter enligt nuvarande 32 kap. 3 § brottsbalken tas bort, vilket kommer leda till att ungdomsvård inte bedöms vara en tillräckligt ingripande påföljd i många fall.

Det är enligt UNICEF Sverige av central vikt att det vid bedömningen av utformningen av ungdomsövervakning, såväl utvidgad som icke-utvidgad, görs en grundlig lämplighets- och proportionalitetsbedömning samt en bedömning utifrån vad som är barnets bästa, eftersom påföljden trots allt är mycket begränsande för barnet. Vid bedömningen av vilka moment påföljden ska innefatta bör hänsyn tas till den unges personliga förhållanden, behov och vad som bäst kan antas bidra till syftet med påföljden. Vid denna bedömning måste den unges egna åsikter beaktas. Inskränkningarna får inte under några omständigheter orsaka skadliga effekter på barnet.

I det fall att lagändringen om utvidgad ungdomsövervakning blir aktuell, ser vi positivt på att ungdomsövervakning i ökad grad blir tillämplig som påföljd istället för annan institutionspåföljd. Att påföljden verkställs i barnets egna hem kan i många fall vara att föredra över annan placering på institution eller anstalt. Då det exempelvis kan leda till en bibehållen kontakt med familj och skolgång utan avbrott. Att tillföra alternativ till anstaltsvård är även i enlighet med vad som föreskrivs i artikel 40(4) barnkonventionen som reglerar att andra alternativ ska finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående. Något som även framgick av FN:s barnrättskommittés rekommendationer till Sverige.² Precis som utredningen lyfter är det däremot viktigt att det görs en bedömning även utifrån hur verkställigheten av påföljden påverkar eventuella andra barn i hemmet, såsom barnets syskon.

Barnkonsekvensanalyser saknas

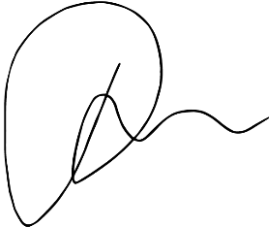
Återkommande i utredningen nämns förslagets konsekvenser för brottsligheten i samhället och kriminalpolitiken. Däremot anser UNICEF Sverige att utredningens barnkonsekvensanalys är otillräcklig. På samma sätt som till exempel ekonomiska konsekvenser noggrant analyseras i utredningar bör barnkonsekvensanalyser ges samma stringens och systematik utifrån barns rättigheter i barnkonventionen. UNICEF Sverige hade velat se djupare resonemang kring de negativa konsekvenser som en ökad straffmätning för barn innebär. Vi är oroade över att diskussionen kring ungdomsbrottsligheten i stor utsträckning skymmer sikten för hur förslaget faktiskt påverkar enskilda barn.

Vidare har barn själva inte i tillräcklig utsträckning givits möjlighet att delta och ge sina synpunkter på lagstiftningsarbetet. En större satsning hade behövt göras kring vad barn med relevant erfarenhet själva tycker om dessa förslag. FN:s barnrättskommitté rekommenderade Sverige att låta barn delta i arbetet med lagar och andra författningar som en integrerad del av utredningar som föregår ny lagstiftning.³ Att göra barn delaktiga i utredningens arbete leder till mer genomarbetade förslag som får bättre genomslag i

² CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 45(d).

³ CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 6(b).

praktiken. Ett gott exempel på en mycket väl genomförd utredning utifrån barnrättsperspektivet, som utredningen själv hänvisar till, är *Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)*.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'P' followed by a series of loops and a wavy tail.

Pernilla Baralt
Generalsekreterare, UNICEF Sverige

Underlaget är framtaget av Li Melander och Louise Axelsson.